

Kerken in een wentelende wereld

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**23ste jaargang nummer 14
6 juli 1968**

Hoofdredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:
mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertenties op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

E. van der Reijden: De Mammoetwet (2) (pag. 3)

Liesbeth Brandt Corstius: Werken in textiel (pag. 4)

Dr. A. L. Constandse: Democratische Universiteit (pag. 5)

G. L. Salm: Ruimere Humanistiek (pag. 7)

IN de Zweedse stad Uppsala is de algemene vergadering bijeengekomen van de Wereldraad der kerken. Deze omvat tal van christelijke gemeenschappen, buiten het rooms-katholicisme. Steeds meer spreekt de raad zich uit over en ten gunste van grondige veranderingen van sociaal-politieke aard. Nu is die ethische bewogenheid geenszins een uitvloeisel van het christendom als zodanig, evenmin als van heidendom, boeddhisme, mohammedanisme of welke andere aparte wereldbeschouwing ook. Er is sprake van een toenemende algemeen-menselijke sociale bewustwording, overal ter wereld, en dus van een gewijzigde levenshouding, van een poging tot humanisering der maatschappij. Vooral in de Verenigde Naties – o.a. in de universele verklaring der mensenrechten – komt die omwenteling in denken en voelen tot uiting. En gelukkig ook in de kerken.

BIEDT de Wereldraad dus geen exclusieve aspecten, hij is (met vertraging) tot conclusies gekomen, die men moet toejuichen. Die vertraging houdt verband met de traditionele positie der nationale kerken in hun sociaal-politieke bestel. Tal van geloofsgemeenschappen zijn nauw gebonden of afhankelijk van regeringen, die niet bepaald revolutionair zijn. Vele kerken zijn bondgenoten van autoritaire politieke partijen. En daarbij komt, dat de theologen die in Uppsala de toon aangeven, voor een deel zelf behoren tot de 'establishment', dus gezaghebbende lieden zijn in een machtsstructuur. Zij worden wel door de evolutie in een bepaalde richting gedreven, maar drijven niet zelf. Zij hebben deel aan de algemene sociaal-ethische bewustwording, maar zij vertegenwoordigen tevens al te dikwijls kerken, die als hoekstenen gelden voor de bestaande orde. Vandaar een duidelijke gereserveerdheid bij religieuze jongeren ten aanzien van een fundamentele koersverandering der huidige kerken. Deze zouden in tal van staten kortweg tot de radicale oppositie moeten overgaan. Dat binnen die kerken de beroering steeds groter wordt is nochtans een zeer verheugend verschijnsel.

VOOR niet-christenen zijn een aantal verklaringen in de ontwerp-resoluties van Uppsala weinig verstaanbaar. Zij getuigen van

de pretentie het te doen vóórkomen, alsof het christendom inspirator en hefboom zou zijn voor aardse omwentelingen. De historie van negentien eeuwen toont aan, dat dit niet het geval is. De grote vooruitstrevende stromingen zijn buiten de kerken ontstaan en gewoonlijk in strijd daarmee: liberalisme, socialisme, pacifisme, geboorteregeling, anti-kolonialisme enz. enz. Volgens de moderne christelijke zienswijze openbaart zich in de versnelde evolutie de Heilige Geest. Voor ons is dit de voortstuwende geest der mensen of der mensheid. En we verstaan uitdrukkingen niet, waarin wordt gezegd dat 'de heilige geest zich heeft uitgestort in en werkt door de christelijke kerk', die 'creatuur van de heilige geest' zou zijn. Al even hoogmoedig is de stelling, dat 'de kerk de zekerheid heeft behouden te blijven tot het einde der tijden.' Christus wordt genoemd 'het hoofd der nieuwe mensheid, de Heer der geschiedenis.' Hier wordt een ideologische scheidslijn gehandhaafd – uit een gevoel van superioriteit – ten aanzien van niet-christenen, of die nu gelovig of ongelovig zijn. Dit is niet in overeenstemming met 'het zoeken van een basis voor gemeenschappelijk begrip der mensen.' Te veel wordt 'de waarheid' gezien als een christelijk privilege.

LATEN we dit terzijde dan zijn de voorstellen aangaande maatschappelijke hervormingen zeer toe te juichen, evenals het feit dat daarvoor samenwerking wordt aanvaard en gezocht met niet-christenen. Met hen wordt de 'dialogue' nagestreefd. Afkeuring van rassendiscriminatie, kolonisatie, oorlog, productie van kernwapens, exploitatie van arme door rijke volken wordt nadrukkelijk voorop gesteld. Er bestaat zelfs begrip voor revoluties, wanneer op geen andere wijze een rechtvaardig regime kan worden ingesteld. Met belangstelling moet men daarom het verloop der discussies volgen.

WEINIG wordt er gezegd over grondige wijziging van de systemen in Europa en Noord-Amerika, en dat is jammer. Maar van harte kan men onderschrijven 'een radicaal neen tegen machtsstructuren, die de status quo bestendigen en versterken ten opzichte van hen, die er het slachtoffer van zijn.'

KRITISCH ALLERLEI

Duits I

DE Duitse stad Münster staat bekend als vroom-katholiek, en de ironische naam 'Tugendherberge' slaat op de deugd en de volgzzaamheid der bevolking. Maar nu is er herrie ontstaan en wel door de vertaling van de... Nederlandse katechismus. Die vertaling lag in april al gereed, maar de Duitse uitgever wilde de officiële kerkelijke goedkeuring voor de druk, het 'imprimatur', van een Duitse bisschop. Die kon hij niet krijgen en vandaar dat zijn geestverwanten uit Münster van hun bisschop eisten, dat die zijn goedkeuring zou geven. Hij weigde, hoewel de Nederlandse uitgave al een oplage had van een half miljoen. De Roomse opposanten, georganiseerd in een 'vereniging voor kerk en democratie', spraken van 'een volkomen minachting voor het verlangen der leken naar een actuele en aansprekende geloofsverkondiging.' Toen begonnen de pamfletten en vertogen tegen en voor de bisschop in de openbaarheid te komen. Intussen is op 30 mei de Nederlandse katechismus (in het Duits) toch op de markt verschenen, met de imprimatur van... kardinaal Alfrink. Dus over de hoofden heen van Duitse bisschoppen. Volgens Die Zeit mogen nu ook Duitsers lezen 'dat engelen en duivelen niet lijfelijk bestaan, dat Maria misschien geen maagd meer was toen ze moeder werd, dat geboortenregeling een kwestie is van persoonlijk geweten en dat het niet nodig is Karl Marx volslagen te verdoemen.'

Duits II

WAT zeggen nu de Münsterse rebellen? Zij beweren dat zij de persdienst van hun bisdom op leugens betrapt hebben. Zij keuren de schoolwetten goed van de deelstaat Noordrijnland-Westfalen, waar de lagere school een 'gemeenschapsinstituut' zal worden voor alle gezindten, zij het met godsdienstonderwijs. Zij willen dat ook de onderwijzers gemeenschappelijk zullen worden opgeleid, zonder 'zuilen'. En hun ideaal is een kerk die afziet van haar grondeigendom en zich zal wijden aan de armen, terwijl de geestelijken door de leken benoemd zouden moeten worden. Verder wensen zij dat de kerk niets meer zal censureren, dat gemengde huwelijken vrijelijk worden aanvaard, de priesters gehuwd mogen zijn, de staat de kerkelijke belasting niet meer int (een Pruisische toestand!) en dat de kerk steun zal verlenen aan dienstweigeraars. Ook over onze oostgrens verandert er iets, en de tegenstellingen nemen er toe.

Duits III

IN Bonn bestaat een pedagogische hogeschool, die ook een katholieke leerstoel heeft. De deelstaat Noordrijn-Westfalen, verantwoordelijk voor de 'cultuurpolitiek' op zijn grondgebied, benoemde voor deze functie professor Hubertus Halbfas. Maar... er bestaat een concordaat met het Vaticaan en dit vereist de goedkeuring voor zulke benoemingen van de hoge geestelijkheid, in dit geval vertegenwoordigd door het 'Generalvikariat' van Keulen. En... dit weigerde die goedkeuring, omdat de professor te modern was. Een brief van prof. Halbfas aan kardinaal Frings (die in Rome op het concilie nog wel het Heilige Officium, vroeger Inquisitie genaamd, had aangevallen!) bleef onbeantwoord. En de kerk weigerde, nader toe te lichten welke bezwaren ze had tegen Halbfas. Uit diens publicaties blijkt echter dat hij een vernieuwer wil zijn. Studenten en hoogleraren van de genoemde hogeschool hebben nu in meerderheid de geestelijkheid aangevallen en beschuldigd van 'autoritair en antidemocratisch gedrag, een leerstellige inquisitie na en ondanks het Vaticaanse concilie, en het verbreiden van halve waarheden.' Maar 'de waarheid is op mars'.

Weigeraar

DE bond van dienstweigeraars heeft een enquête ingesteld onder zijn leden en dit algemene of 'gemiddelde' beeld van de gewetensbezwaarde ontworpen: hij is meestal 21 jaar, heeft uitgebreid lager of middelbaar onderwijs genoten, weigerde militaire dienst na de medische keuring, werd na een proces van zeven maanden 'erkend' als weigeraar op uitsluitend zedelijke gronden (politieke motieven geven geen vrijstelling, wel straf!) en hij is niet ontevreden met het werk dat hij moet verrichten in plaats van het militaire bedrijf.

Onze tijd

NOG een verhaal van onze tijd. In New York werd er geschoten op een zwangere vrouw, de twintigjarige Lucy Ortiz. De baby in haar lichaam was acht maanden oud en de kogel drong in haar buik. Zij werd snel geopereerd. Met de keizersnede werd het kind voortijdig ter wereld gebracht. In het lichaam der moeder echter geen spoor van een kogel. Wel vond men het projectiel in de maag van het kind. De ongeboren baby zou het in de baarmoeder hebben ingeslikt. Het schepseltje is van de kogel verlost, maar het had loodvergiftiging gekregen. Zie, dit is nu een van de wonderen van onze mo-

derne tijd. Ik zou toch maar liever zien dat een christen nog eens over het water wandelde, of water in wijn veranderde of zo iets.

Harry

HARRY Belafonte zal - aldus geïllustreerde bladen - voorlopig niet meer meewerken aan televisie-shows. Wat is hem overkomen? Tijdens opnamen had een blanke dame, Petula Clark, zijn gekleurde arm aangeraakt. De regisseur vond, dat deze passage er beter uitgeknipt kon worden. De firma, die de uitzending betaalde was de bekende autofabriek Chrysler, en de regisseur stond in haar dienst. De firma ontziet liever haar apartheidsklanten dan de gevoelens van gekleurden. Die kunnen ook minder kopen!

WE WANT
BLACK
POWER

Homofilie

OP 13 juni hebben in Zeist ruim 250 protestantse en katholieke zielszorgers zich bezig gehouden met het verschijnsel der homofilie. De 'begeleiding' van homofielen bij hun moeilijkheden heeft vaak geleid tot het bevorderen van blijvende vriendschappen. Maar het feit, dat zij een seksueel taboe hebben geschonden brengt hen in een positie van agressief verweer. Blijkbaar ook tegen de bijbel, die de kerk in het verleden heeft geïnspireerd tot wrede

bestrafing van de homosexualiteit. Volgens Ds. A. J. R. Brussaard was hier sprake van een 'onjuiste bijbeluitleg' en was de kerk bezig haar fout in te zien. Pater J. B. F. Gottschalk zei, dat vier tot vijf procent van de bevolking behoorde tot de 'kernhomofielen', wier aard niet kon worden veranderd en wier aanleg valt buiten elke persoonlijke keuze. Het is belangrijk, dat de homofiel tot aanvaarding komt van zichzelf, mede omdat in zijn groep het aantal zelfmoorden groot is. Ook ds. A. Klamer gewaagde van 'de medeplichtigheid van het christendom aan het instandhouden van een massaal vooroordeel.' De toenemende liberalisering en ontkerstening of secularisatie hebben dus ook gunstige gevolgen voor de sociale positie der homofielen.

Conflictstof

MEN heeft er niet rouwig om te zijn dat christelijke jongelui gaan twifelen. Maar de directeur van een katholieke handelsschool in Haarlem betreunde toch maar dat onvolwassen jongelui na het godsdienstonderwijs 'hun conflictstof mee naar huis namen, wat in het gezin weer tot ruzies leidt.' In de lessen wordt twijfel gewekt aan 'de zondagsplicht, het nut der voortplanting en de betekenis der dogma's,' zo zei hij. En hij beschuldigde de lesgevende priesters ervan, dat zij 'het godsdienstonderwijs gebruikten om hun eigen problemen te etaleren.' Hij wou 'goede godsdienstleraren met een rechtlijnig programma.' Te laat, zou men kunnen zeggen.

Kamper Ui

IN het Kamper Nieuwsblad staat een verslag van een boetepredikatie van een dominee tegen 'de stroom van deze tijd'. Hij zei volgens het bloemrijke blad: 'Gods knechten staan op de wachttorens. En zij blazen de bazuin. Houdt het vast dat vrouwen met kort haar hun kinderen niet mogen laten dopen en dat zij niet in de kerk mogen trouwen. Laat de wereld niet toe in de kerk, want dan gaat God er uit'. Het is goed te weten dat ook zulk een geloof nog bestaat...

*Zoals heel lang geleden Jan van Eyck
keek naar de mensen, in wie hij ontdekte
nieuwe bewegingen. Zo kijk ik naar
de mensen van nu.*

*Hij zag geloof en slavernij wegglijpen
aan kerk en vorsten, en de vrijheid van
burgers groeien, op de of nuchtere
of heerlijke gezichten van zijn stad.*

*Ik zie geloof en slavernij wegglijpen
aan God en Meester. En mijn hart
beweegt liefde daarvoor. Moge ik
ze zeggen klaar, warm, eenvoudig als hij.*

HERMAN GORTER

(Uit 'Verzen', eerste deel, Bussum, 1928.)

De mammoetwet

(2)

De brugklas: pluspunten en bezwaren.

De brugklas heeft twee functies, namelijk:

- a. een oriënterende: geleidelijke overgang naar werkmethoden en denkwijzen zoals het voortgezet onderwijs vereist;
- b. een determinerende: te komen tot een verantwoord advies over de verdere studierichting.

De nieuwe school confronteert het kind met een nieuwe omgeving, met nieuwe leerkrachten en nieuwe vakken, met hogere eisen ten aanzien van zijn werkinstelling.

IN de brugklas wordt beoogd de leerlingen wegwijs te maken in hun nieuwe situatie en hun aanpassing te vergemakkelijken. Hiertoe heeft de Mammoetwet een aantal nieuwigheden geïntroduceerd. Zo kan het aantal leerkrachten in dit jaar beperkt worden doordat het mogelijk wordt om verschillende vakken door dezelfde leraar of lerare te laten geven. De leerling behoeft hierdoor niet ineens om te schakelen van één klasse-onderwijzer naar een groot aantal vakleraren. Omgekeerd zal de leerkracht zich beter kunnen verdiepen in de geaardheid van zijn nieuwe leerling.

Het aantal lesuren in de brugklas is teruggebracht tot dertig per week, waardoor het gevaar voor overbelasting afneemt en meer vrije tijd overschiet voor ontspanning. Voor de zgn. expressievakken (muziek, tekenen en handenarbeid) zijn vier uren beschikbaar – een welkome doorbreking van het theoretisch onderwijs. Belangrijk is ook de invoering van studie-uren, minimaal twee per week. Deze zijn bedoeld om de leerling te leren studeren, hem te helpen bij het organiseren van zijn huiswerk en hem met de school vertrouwd te maken. Er is ook gelegenheid voor extra uitleg als er moeilijkheden met een of ander vak zijn, terwijl aan begaafde leerlingen extra studieopdrachten kunnen worden gegeven.

Ondanks de zorg die aan een verantwoorde toelating wordt besteed, zal in de loop van het eerste leerjaar toch kunnen blijken dat een correctie gewenst is. Door middel van stelselmatige observatie en begeleiding wordt getracht een optimaal inzicht te krijgen in het niveau en de structuur der begaafdheid van de leerling, in zijn belangstelling en zijn werkgedrag. Op grond hiervan hoopt men een verantwoord advies aan de ouders te kunnen geven over de verdere studierichting. Dit kan zijn:

ZITTEN blijven, overgang, of verwijzing naar een ander schooltype. Het is op zich zelf niets nieuws als een leerling overstapt naar een ander schooltype. Tot nog toe bracht dit echter vaak moeilijkheden met zich mee doordat de lesprogramma's van de verschillende scholen niet op elkaar waren afgestemd. Zo was het vaak niet mogelijk om zonder tijdverlies van de eerste klas HBS naar de tweede klas ULO over te gaan. Door de nieuwe bepalingen van de Mammoetwet is dit omschakelen vergemakkelijkt. Voor de brugklas van alle scholen voor voortgezet onderwijs is namelijk een zekere uniformiteit ten aanzien van het leerplan vastgesteld. Doordat dus grotendeels dezelfde vakken worden gegeven in het brugjaar, loopt een leerling, die na de eerste klas naar een andere school gaat, niet meer de kans dat hij een belangrijk vak op de vorige school niet heeft gehad.

Tegenover al deze pluspunten staan ook be-

zwaren. Het instituut van de brugklas lost niet alle moeilijkheden op.

ZO lijkt het alsof de definitieve schoolkeuze een jaar kan worden uitgesteld nu in de brugklas van alle scholen immers dezelfde vakken worden gegeven. De brugklassen zijn echter niet gelijk, al vertonen ze grote gelijkenis. De leerlingen die bijvoorbeeld tot de brugklas van het Gymnasium worden toegelaten, moeten aan hogere eisen voldoen dan zij die in de brugklas van het MAVO (Middelbaar Algemeen Voortgezet Onderwijs – thans ULO) geplaatst worden. Er is dus al bij de start een verschil in begaafdheidsniveau, waardoor het peil van het onderwijs tijdens het brugjaar verder uiteenloopt. Op het einde van het jaar zijn dus wel dezelfde vakken behandeld, maar met verschillende graad van moeilijkheid. Dit betekent tevens dat de overgang vanuit de brugklas naar een hoger schooltype alleen voor de begaafde leerlingen mogelijk is. Bij een scholengemeenschap (verschillende schooltypen onder één leiding en één lerarencorps) ligt de situatie anders doordat men hier zgn. heterogene brugklassen samen kan stellen, waarbij de leerlingen onafhankelijk van hun niveau door elkaar worden geplaatst. Het is echter de vraag of ook dan niet binnen het brugjaar al een hergroepering op grond van het verschil in prestaties wenselijk zal zijn.

Voorts wordt in de brugklas van het Gymnasium latijn gegeven, waardoor een doorstroming aan het eind van het eerste leerjaar van andere scholen naar de tweede klas van dit schooltype uitgesloten is.

TENSLOTTE is de lessentabel van de brugklas van het LAVO (Lager Algemeen Voortgezet Onderwijs – thans VGLO) niet gecoördineerd met die van de andere schooltypen. Het is echter niet te verwachten dat veel leerlingen van het LAVO over zullen gaan naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs.

Of de bedoeling van de brugklas tot zijn recht komt, zal in belangrijke mate afhangen van de leerkrachten en de leiding van de scholen. De wetgever maakt de wet, maar de man of vrouw voor de klas maakt het onderwijs. Hun taak wordt straks aanmerkelijk verzwakt. Was hun hoofdtaak tot nog toe vooral er voor te zorgen dat hun leerlingen voor hun vak aan bepaalde eisen voldeden, de leraar-nieuwe-stijl zal in de eerste plaats pedagoog en begeleider van zijn leerlingen moeten worden en in een nauwer verband met zijn collega's moeten samenwerken. Hiertoe zal een brok traditionalisme en conservatisme moeten worden doorbroken. De voorhoede-vechters verrichten in dit opzicht al jaren lang baanbrekend werk bij de voorbereiding van de nieuwe wet.

In het derde deel van deze beschouwing zullen de organisatie en de doorstromingsmogelijkheden van het vernieuwde onderwijs ter sprake komen.

E. VAN DER REIJDEN

Ik weet het natuurlijk niet zeker, maar volgens mij heeft de Veluwe iets tegen ons. De laatste drie vakanties, die we er doorbrachten, nu alweer heel wat jaren geleden, zijn we er finaal weggespoeld. Als we naar buiten keken uit de ramen van ons zomerhuisje, zagen we over de wandelpaadjes alles voorbij drijven, wat een bos maar te bieden heeft aan takjes, bladen en afgevallen dennenaalden en daar baggerden we dan bij tijd en wijle doorheen, van top tot kuit in 't plastic en de rest gehuld in kaplaarzen.

Sinds die tijd is er nog niet veel veranderd. De Veluwe niet en het weer niet. Waar ze de wolken vandaan halen, halen ze ze vandaan, met windkracht zoveel uit het westen, of met donderkoppen uit het oosten, somber en dreigend kijkt alles ons aan en dat gezicht alleen al, doet ons de regenjas dichtter om ons heentrekken en naar de paraplu grijpen, ook al is er nog geen druppel gevallen.

Veertien dagen geleden hebt u op deze plaats mijn triest relaas kunnen lezen over het wegbrengen van opa en oma, in de stromende regen, en nu, twee weken later, moesten ze weer terug, gebruid door een zon, die ons in dit oord blijkbaar niet meer beschoren is. En wéér was het somber en kil. Nu waren opa en oma alleen maar 'het vrachtje' voor de terugreis, want op de heenweg hadden we twee van onze dochters weggebracht naar een kampeerterrein in de buurt van Garderen. Voor het eerst in ons leven is een deel van ons kroost onder onze hoede vandaan, om op eigen wielen te drijven, zonder toezicht, zonder vermaningen en waarschuwingen, met twee kartonnen dozen vol levensmiddelen en genoeg pakjes waspoeder om drie weken lang voor een middelgroot weeshuis de was te doen. Ze zijn met z'n vieren. Iedere dochter heeft een vriendin mee en ze huizen in twee tenten. Toen mijn man vrijdagavond de bagage zag, die we zolang in de eetkamer hadden neergelegd, sloeg hij steil achterover: 'Moet dat allemaal mee?' Ja, dat moest allemaal mee en nog veel meer, maar dat zag hij niet, want dat lag in hun eigen kamer, terwijl er in de kelder nog vier klapstoelen en een tafel stonden. We kregen wéér de kreet van: 'Toen ik op die leeftijd met vakantie ging, had ik alleen maar een tandenborstel en een schone zakdoek bij me', maar die verzuchting hebben we al zo vaak gehoord, dat we er niet eens meer naar luisteren. Geloven deden we het toch al nooit.

Twee propvol geladen auto's, de onze en die van de vader van een van de vriendinnen, kropen met de buik haast over de grond Veluwe-waarts. 'Moeders zijn altijd bezorgd', zei de eigenaar van de camping, een gezellige boerenman, die al dertig jaar kampeers herbergt en er een eer instelt, z'n klanten persoonlijk te kennen. 'Sommige families komen hier al vijf en twintig jaar, met hun kinderen en daar nu alweer de kinderen van!' Een soort Forsyte Saga in 't kamperen: opa begon met een éénpersoons sheltertje, een primus en een koekenpan om eieren te bakken en de kleinzoon verschijnt over een poosje met een super-de-luxe bungalow-tent, met ijskast en butagazkachel.

Wij hebben alleen nog maar twee vierpersoonstentjes. Als 't nu maar een beetje droog blijft. Woensdag ga ik kijken hoe ze 't maken. Moeders zijn immers altijd bezorgd!

Werken in textiel

Tentoonstelling in de Vlees- en Vishal, Haarlem, van 26 mei tot 21 juli 1968.

Waarschijnlijk omdat ik een volslagen leek ben op het gebied van de tapijtkunst, was de bovengenoemde tentoonstelling zo'n grote verrassing voor mij, dat ik niet na kan laten er voor u iets over te schrijven.

NIETS vermoedend van alle spannende dingen, die er met textiel worden gemaakt, stapte ik allereerst de Vishal op de Grote Markt in Haarlem binnen. In deze ruimte zijn de meest experimentele werken ondergebracht. Hier geen geweven tapijten, maar wandkleden en kussens van aan en op elkaar genaaide lappen, vrij hangende of staande textielplasticen. Ria van Elk maakt lappenkleden met felle kleuren en heel actuele pop-artachtige voorstellingen ('Een dag uit de dood van verdomde Louitje'); op de grond ligt een al even fel gekleurd kussen vol met bobbel en uitsteeksels. Mocht je al denken hoe fijn zo iets in je kamer zou zijn (deze was al verkocht), Ria van Elk toont achter in de hal, hoe een hele kamer volgebouwd met deze kussens eruit ziet. Over een schuimrubber drempel stappend zak je met je voeten diep weg in de schuimrubberen vloer, waarop overal de wonderlijk gevormde kussens liggen; de wanden zijn zacht, licht flitst aan en uit, er klinkt muziek. Heerlijk zo'n 'Soft living-room' in je huis, waarin je je rustig kunt laten wegzakken.

IN dezelfde hal verder textielplasticen van Thea Gregoor, Anna Verwey en Ferdi Tajiri, gemaakt uit alle mogelijke soorten materiaal: ijzer, plastic, schuimplastic, verband, veren en nog veel meer. Een enigszins afgescheiden gedeelte van de ruimte is met witte kiezels bestrooid, waaruit de 'horti-sculptures' van Ferdi oprijzen: fantastische bloemen en planten vol seksuele implicaties. Tentakels grijpen in de ruimte, vleesetende bloemen openen hun bladen - 'The Purple People Eater' -; de stamper van een grillige bloem neemt de vorm van een penis aan (dit is dan ook het 'Penis Vulgaris' bloempje, de bloem ernaast is de 'Vulva Pseudodomestica'), in de ronde opening (mond, anus?) van een soort reuzeanemoon zien we onszelf in een spiegelgetje weerspiegeld. Een soort sofa van langharig kunstbont splitst in het midden open; men kan er letterlijk 'in' zitten - dit is de 'Wombtomb'. Deze tuin met z'n grillige mengeling van plantaardig en dierlijk leven is vrolijk, rustgevend en angstaanjagend tegelijkertijd: fascinerend.

BEGANE grond, eerste verdieping en zolder van de prachtig gerestaureerde Vleeshal zijn volgehangen met meer traditionele werken in textiel, d.w.z. het zijn allemaal kleden die hier hangen, aan de wand of vrij in de ruimte. Ook bij deze kleden vinden we echter een zeer grote variatie in materialen en technieken. Tussen de bruine balken van het dak doen de - op zichzelf al prachtige - kleden van Krijn Giezen het geweldig. De wollen en leren lappen maken de indruk door de touwen en drijfriemen aan elkaar gesjord te zijn, wat een krachtig accent geeft aan de compositie van de zorgvuldig afgewogen kleurvlakken in voornamelijk grijs, bruin en roodbruin.

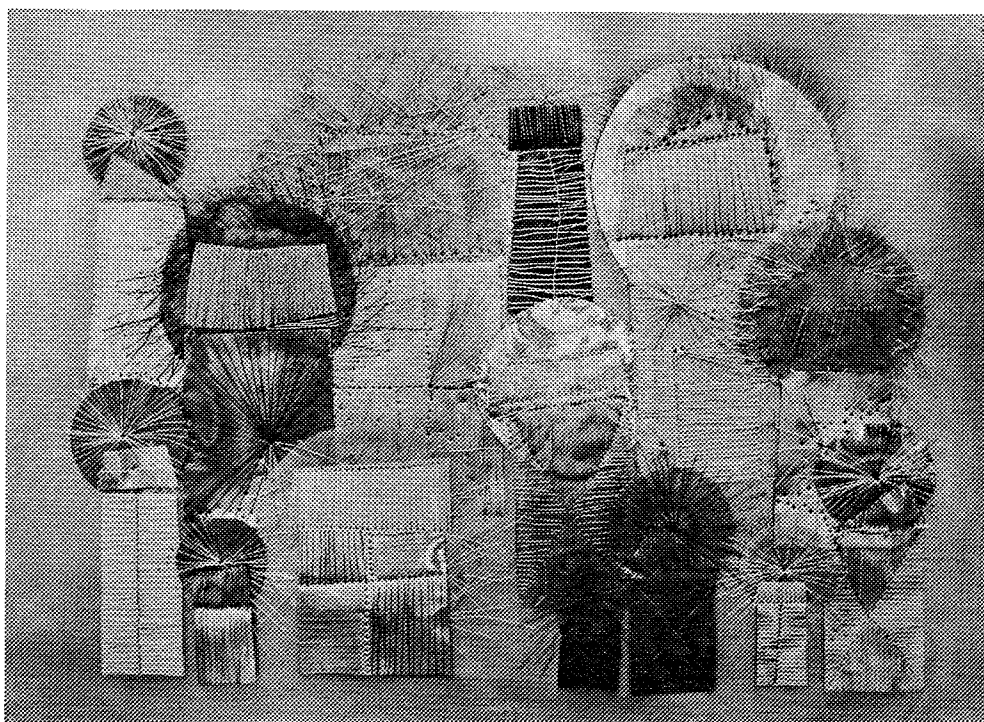
U begrijpt, dat ik niet alle drieëndertig aanwezige kunstenaars kan bespreken. Ik maak een vrij willekeurige keuze door alleen hen te noemen die mij het beste zijn bijgebleven. U krijgt

dan een beetje een indruk van de vele verschillende mogelijkheden, die er op dit gebied bestaan. Daar is het prachtige, grote - $2\frac{1}{2} \times 4$ meter -, witte tapijt van Wil Fruytier, 'Experiment in wit' uit 1967, dat zij voor de Nederlandse Bank maakte. Witte golvende lijnen ontstonden, waar de katoenen witte draden dicht op elkaar en dikker geweven werden, op een geheel wit fond. Er is een metaalborduursel 'Onze heilige huisjes' - heel goed - van Ruth Salinger, waarvan U hier een foto ziet afgebeeld. Herman Scholten vlecht brede geweven stroken stof door elkaar tot indrukwekkende textielreliefs. Marijke Stultiens maakt lappekleden waarin ook kralen en metalen plaatjes verwerkt zijn. Deze kleden zijn gedeeltelijk doorzichtig - ajour -, gedeelten hangen los van elkaar; ze moeten vrij in de ruimte hangen, zodat ze van twee kanten bekeken kunnen worden. 'Gewoon' geweven van wol, met een kortere en een langere pool, zijn de tapijten van Ria van Oerle. Haar 'Masker' uit 1965 vond ik erg goed. Het lappenkleed 'Noordzeestrand' van May Hobijn is gedeeltelijk geweven en gedeeltelijk geborduurd. Deze korte opsomming geeft maar een zeer beperkte indruk van de vindingrijkheid der tegenwoordige 'kledemakers'. Gaat U vooral zelf genieten van alle verschillende mogelijkheden en oplossingen.

TOT slot iets over de kleden, die geweven zijn naar ontwerpen van schilders - Nanninga b.v. of Corneille. De tapijten naar ontwerpen van de eerste zijn wel mooi. Zijn schilderijen, opgebouwd uit subtiel afgewogen kleurnuancen (veel blauw) benaderen de weefkunst ook meer, dan de composities van Corneille. Een vaak gehoord verwijt is echter dat het 'vertaalde' schilderijen zijn i.p.v. tapijten. Mijns inziens een terecht verwijt.

L.B.C.

Ruth Salinger 'Onze heilige huisjes', 1968

Het kind

GISTER, toen ik 't Montessori-klasje binnenstapte, zat daar een nieuw jongetje: smal, lichtbruin gezichtje, heldere zwarte oogjes, mooie witte tandjes. Hij lachte tegen me. Op zijn rechterwang zag ik een soort pokachtige uitslag, zoals je die in Indië wel ziet. 'Dag!' zei ik 'ben je nieuw?' En toen zag ik opeens, dat hij vanaf z'n kin naar omlaag in een roze plastic-koker zat.

Wat was dat, een operatie? Ik keek de onderwijzeres aan. 'Na-palm' zei ze, 'Hij is uit Vietnam - met elf andere kinderen uit Vietnam is hij hier om behandeld te worden. Als hij beter is, moet hij terug.'

Daar was 't ineens, midden in een Montessori-klasje: Vietnam! - 'Je wordt er koud van', zei de Juffrouw, 'als je er aan denkt, dat hij weer terug moet. Moeder dood, Vader soldaat, broers en zusjes allemaal dood. We proberen maar hem een prettige tijd te geven hier, hij lacht véél en de kinderen willen hem allemaal helpen.' Het jongetje was bezig kaartjes, waar namen op stonden te leggen op de kaart van Nederland. Alleen Leeuwarden en Limburg kon hij niet uit elkaar houden. De kinderen kwamen telkens uit hun banken om hem te helpen.

'Dr. W., de huidarts, kan de behandeling wel een tijdje rekken, maar daarna moet hij terug, want een „rood" Vietnamees kind mag niet in Holland blijven, vanwege onze vriendschapsbetrekkingen met Amerika' zei de Juffrouw nog, en daarom gaat dat kind straks weer terug: naar Vietnam. In wat voor wereld leven wij?

J. K.

Democratische universiteit

IN Frankrijk is de studentenbeweging van de 22ste maart ontstaan toen in Nanterre, in een onderafdeling van de Sorbonne, de demonstraties en bezettingen begonnen. In Amsterdam kent men de Beweging van de 22ste mei, ter democratisering van de universiteit. Op 29 mei organiseerde zij de 'universitaire kermis', van 's morgens tot middernacht, in de grote hal en een aantal collegezalen van het gebouw aan de Oudemanspoort. De discussies, waaraan ongeveer duizend van de 15.000 studerende deelnamen, hadden betrekking op de medezeggenschap der studenten; op de verhouding van hun opleiding en opvoeding tot de maatschappij; op de 'verpolitiekte' beoefening der wetenschap, in dienst gesteld van de handhaving der bestaande normen; en op het rapport-Maris over de reorganisatie der universiteiten, welk rapport scherp werd aangevallen.

VOLGENS het plan-Maris zou de universiteit beheerd moeten worden door een driehoofdig presidium, rechtstreeks benoemd door de minister en aan hem verantwoordelijk. Onder die top zouden dan adviserende colleges staan. Hoogstens acht decanen der faculteiten zouden met het driemanschap een reglement moeten opstellen over het onderwijs. De hoofdbezwaren tegen dit rapport zijn deze: 1. elf mensen (en eigenlijk drie) beslissen over inhoud, doel en omvang der studies, terwijl de hoogleraren met hun staf weinig te zeggen zouden hebben. 2. van medezeggenschap der studenten is in dit plan geen sprake. De docenten hebben allerlei vrijheden, maar niet 'met betrekking tot de keuze van de stof en de omvang daarvan', terwijl de zelfwerkzaamheid 'moet passen binnen de doelstellingen van de organisatie als geheel,' vastgesteld 'van boven af.'

DE studenten beweerden dat het plan-Maris 'tot Parijse toestanden zou leiden,' als het werd uitgevoerd. Zij wilden rechtstreeks worden gekend in vorm en doel van hun opleiding. Er werden faculteitskernen gevormd, discussies met docenten vonden plaats, allerlei autoriteiten werden 'gehoord' en uren lang rolden manifesten, verklaringen en resoluties uit de stencilmachines, of verschenen op borden, bij wijze van muurkranten. Op 29 mei kwamen ook vele docenten aan het woord, die voor een groot deel bepaalde klachten van studenten

Rector Magnificus prof. mr. J. van der Hoeven tot en over de Amsterdamse studenten: 'Vijftienduizend volwassen mensen kun je niet behandelen als een groep die zit te wachten op de beslissingen, die over hen genomen worden.'

onderschreven. Niet allen deden dit. Drs F. Kempers sprak van 'na-aperij van het buitenland.' Hij laakte de bemoeienis der studenten met de aanwending der wetenschap voor economische of politieke doeleinden: 'De beoefening der wetenschap staat principieel los van de toepassing van haar resultaten.' En hij zei: 'Het is infantiel om revolutionaire methoden als die van Castro, Mao en Guevara naar hier te willen overplaatsen, waar een volstrekt andere maatschappelijke onderbouw bestaat.' Een andere docent zei op 31 mei dat hij de gevolgen van zijn wetenschap niet kon beoordelen: 'daarin was hij geen expert.'

WELKE waren nu de eisen, voorstellen en besluiten van groepen van studenten? We doen een greep uit de meest tekenende uitspraken:

In de discussie aan de Amsterdamse Universiteit vroeg de voorzitter van de algemene studentenvereniging ASVA, P. Cohen: 'Zullen we gebruik maken van de toevallige aanwezigheid van prof. Enschedé en met hem in discussie treden of zullen we doorgaan met de discussie, waar we mee bezig waren?' Prof. Enschedé, in politieke kringen beroemd: 'Pardon, ik ben hier niet toevallig. Ik kom om college te geven, daar ben ik voor gehuurd.' De heer Cohen: 'We kunnen ook de discussie elders voortzetten.' Een student: 'Nee, we blijven hier. Prof. Enschedé kan van ons een snipperdag krijgen. Hij wordt toch doorbetaald.'

Een voortdurend onderzoek naar de rechtvaardiging van hetgeen we hier doen, waarom en hoe, moet de motor zijn van onze studie. Er behoort naar een wettelijke basis te worden gestreefd voor de medezeggenschap van de studenten.

Naar een faculteitsvergadering van de docenten moeten de studenten twee afgevaardigden kunnen sturen, met volledige inzage van alle stukken en het recht punten op de agenda te plaatsen; openbaarheid van zulk een vergadering en van de notulen is nodig.

De eisen van productiviteit en efficiency moeten ondergeschikt worden gemaakt aan de eis van democratie, hoewel de laatste eis de eerste geenszins uitsluit.

Verzoek aan de docenten zich evenals de studenten, uit te spreken tegen de tendensen van het rapport-Maris.

Wij eisen in het begin van het academisch jaar 1968-69 dat iedere docent langdurig reken-schap aflegt van 1. de wijze waarop hij zijn wetenschap beoefent. 2. wat de consequenties zijn van deze beoefening der wetenschap voor de maatschappelijke structuur en voor de mensen daarin. Wij eisen permanente discussie over maatschappelijke problemen en hun consequenties voor de universiteit.

Professoren, staf en studenten beheren tezamen de universiteit, die geen in het productieproces opgenomen apparaat mag zijn voor gevestigde belangen.

Professoren mogen geen monopolisten zijn van een bepaald vakgebied, maar impressario's daarvan.

Colleges kunnen vruchtbaar worden verstoord door vragen te stellen en discussies op gang te brengen (creatief en slim zijn!).

Poging tot vorming van comités van arbeiders uit de bedrijven met studenten, vanwege de gezamenlijke eis tot zeggenschap in de bedrijven en aan de universiteit.

De hoorcolleges moeten worden vervangen door

discussies over de leerstof: er is te veel overdracht van kennis en te weinig oefening in creatief en kritisch denken.

ER zou geen discussie zijn geweest, indien er geen meningsverschillen tot uiting zouden zijn gekomen. Tussen studenten en docenten onderling, tussen studenten en docenten over en weer. Er waren bijvoorbeeld onder de professoren voorstanders van het besloten karakter der vergaderingen van docenten van een subfaculteit. In Folia Civitatis, waaraan wij onze gegevens ontleenden, lezen wij: 'Het Parijse voorbeeld werkte duidelijk inspirerend. Hoewel men kan stellen dat men in Nederland op het gebied van de studenteninspraak verder is dan op de Franse universiteiten gaat het volgens een aantal studenten in Nederland blijkbaar niet snel en niet ver genoeg. Men hoorde tijdens de discussies zelfs dikwijls de vraag stellen of er binnen de bestaande structuur... wel genoeg te bereiken valt en of men niet moet streven naar totale omverwerping van de huidige structuur.'

Gaudier-Brzeska: Danseres

Radiolezingen

(Hilversum I)

Zondag, 7 juli 9.45-10.00 uur: Pien Hienekamp: 'Het aandeel van de vrouwen hier en nu'.

Zondag, 14 juli 9.45-10.00 uur: Mevrouw O. R. Varkevisser-de Boer: 'De wereld verandert zo vlug'.

Zondag, 21 juli 9.45-10.00 uur: W. van der Leeg: 'Gered'.

Zondag, 28 juli 9.45-10.00 uur: P. Bordewijk: 'Voorspellingen'.

Zondag, 4 aug. 9.45-10.00 uur: Matthew Ispetter: 'Duisternis doorgaan'.

Zondag, 4 augustus, 20 uur, V.P.R.O. Gesprek tussen A. L. den Broeder, prof. dr. R. C. Kwant en prof. dr. H. J. van Zeethem over het rapport 'Humanisme en Arbeid'.

Zondag, 11 aug. 9.45-10.00 uur: G. J. den Besten: 'Hoe meer zielen, hoe meer vreugd'.

In welke wereld leven we?

Geen wapens voor kinderen

NU wij opnieuw geschokt werden door de moord op Kennedy, dringt de vraag naar voren of wij, vooral als Moeders maar zeker ook als Humanisten, niet onze handen ineen moeten slaan en het heft in handen nemen om het kopen van oorlogsspeelgoed na te laten. Amerika is ons voorgegaan in het vervaardigen en verkopen van speelgoedwapens in de nieuwste, geraffineerde vormen, zoals ouderen ze in het groot gebruiken. Zelfs het televisiergeweer waarmee John Kennedy werd vermoord is in de handel! De jeugd wordt hierdoor vertrouwd met het grijpen naar wapens. Wat eerst in de fantasie gespeeld werd, wordt later een gemakkelijk aanvaardbaar middel om tegenstanders of niet welgevallige lieden te doden.

Ik weet dat er psychologen zijn, die geen kwaad zien in deze kinderspeelgoed en het gewoon een afreageren van agressie noemen. Voor mij is het geen afreageren van 'eigen' agressie, maar een georganiseerd reageren op geperfectioneerde werktuigen. Wanneer kinderen in hun jeugd stokken omwerken tot sabels, pistolen e.d., is dit een 'eigen werkzaamheid' waarmee ze hun natuurlijke agressie uitleven. En gewoonlijk verdwijnt dit na de puberteit.

Maar het dragen van pistolen welke op die van de grote mensen gelijken, doet het dragen van wapens als iets mannelijks en heldhaftigs ervaren. Dit wordt dan ook na de puberteit gemakkelijk en nu als *echt* voortgezet.

We zien overal de gevolgen, vooral in Amerika. Doch ook in eigen land zullen deze gevaren toenemen. Een jongetje van 7 jaren vertelde me eens vol trots (pas jarig geweest) dat hij alleen wapens gekregen had: een pistool, een geweer, een stiletto en een pantserwagen. Creatief speelgoed was er helemaal niet bij geweest. Droevig nietwaar!

Moeders e.a. geef het kind toch zinvol speelgoed. Speelgoed waar hij mee werken kan en opbouwen, waardoor de gedachten niet uitgaan naar vernietigen, maar vervaardigen. Dan kweekt u in de kinderen besef en verantwoordelijkheid voor wat zij straks de wereld te bieden hebben. Niet doden is de zin van het leven, maar geven en bouwen in de ruimste zin van het woord.

Moge zo de dood van Luther King, de Kennedy's e.a. er toe bijdragen dat onze ogen open gaan en we geen wapens aan kinderen geven. Laten we samenwerken om onze kinderen morele en menslievende gedachten voor het leven mee te geven.

W. MANTEL-GROENEVELD

Politiek neutraal?

NAAR aanleiding van het nog altijd actuele ingezonden stuk van de heer G. W. Huygens in 'Mens en Wereld' van 17 februari 1968 een enkele opmerking. Het beginsel van de 'politieke neutraliteit' is m.i. voor een vereniging op levensbeschouwelijke grondslag als het 'Humanistisch Verbond' niet altijd in zijn uiterste consequentie door te voeren. Stel bijvoorbeeld, dat er ergens een land is, waarvan de regering met angst de te snelle toeneming der bevolking gadeslaat. In verband daarmee bepaalt ze op een zeker ogenblik, dat de helft van de nog vruchtbare vrouwen en meisjes zal worden geliquideerd. U zult zeggen, dat gebeurt nooit. Maar daarmee moet men toch voorzichtig zijn. Een

25 jaar geleden zijn ook wel miljoenen mensen afgemaakt, alleen omdat ze Jood waren. Maar goed, het is nu maar een veronderstelling.

Zou ook dan de heer Huygens er tegen zijn, dat het Humanistisch Verbond zich uitsprak tegen een dergelijke onmenselijkheid en alles zou doen om deze vrouwenmoord te voorkomen? Ik geloof het niet. En toch zou het zuivere politiek zijn.

Meppel

W. SCHUTTE SR.

Vietnam

HET hoofdbestuur van het Hum. Verbond stelt zich op achter de verklaring van de secr. generaal der Ver. Naties betr. Vietnam, maar weigert Amerika als schuldige aan te wijzen. Terecht menen dhr. Thoomes en dhr. van der Made in hun ingezonden stukken in Mens en Wereld van resp. 17 febr. en 31 maart jl., dat het hoofdbestuur meer moet doen. Weigert het op grond van politieke motieven Amerika als schuldige aan te wijzen? Nu voldoende bekend is op welke wijze Amerika deze oorlog in Vietnam voert, mag het Hum. Verbond niet nalaten Amerika als schuldige aan te wijzen. Het is Amerika dat weigerde de akkoorden van Genève van 1954 te ondertekenen en de juiste toedracht van het Tonkin-incident is inmiddels ook duidelijk. Deze twee feiten zijn voldoende om een juist oordeel te vormen over de houding en handelwijze van Amerika in deze oorlog. Het voert deze oorlog met inbreuk op alle humanitaire en morele waarden. Een humanist, die de mens centraal stelt in zijn levensbeschouwing, moet juist van uit deze levensbeschouwing zijn standpunt bepalen en uitspreken.

Daarom is het de plicht van elke 'HUMANIST' Amerika te wijzen op zijn fout. Het hoofdbestuur van het Hum. Verbond mag daarom niet langer wachten deze uitspraak namens alle 'HUMANISTEN' in Nederland naar buiten bekend te maken. Politieke motieven mogen hier geen belemmering zijn, vooral nu het gaat om een uitspraak over een land, dat alle humanitaire en morele waarden over boord zet.

H. BRINKHUIS

Geen woorden, maar daden

'WIJ, Humanisten, moeten, naar de mate van onze krachten, meehelpen aan het verzachten van de gevolgen, die uit de internationale problemen voortvloeien, op zodanige wijze, dat onontkoombaar concrete maatregelen worden getroffen.'

(Heel vrij naar Prof. Dr. v. Praag, congresrede 1963)

Ik geloof best in de eerlijke overtuiging en de verontrusting van een deel der demonstranten tegen de atoombom, tegen de oorlog in Vietnam, tegen generaal von Kiermannsegg en tegen zoveel dingen meer. Ook al zou ik het allemaal wat minder eenzijdig vinden als er tevens werd gedemonstreerd tegen de discriminatie van Aziaten in Engeland, schrijvers-processen in Sovjet-Rusland, de terreur van de Viet-Cong en bomaanslagen op ambassades. Maar het zou mij evenzeer als verspilde energie voorkomen. Is het niet veel zinvoller te proberen dingen gedaan te krijgen, die binnen ons bereik liggen en waar we wellicht werkelijk iets ten goede aan kunnen veranderen?

Waarom tekent het hoofdbestuur geen protest aan tegen de moeilijkheden die in de weg worden gelegd, b.v. aan de organisatie 'Terre des Hommes', bij het naar Nederland halen van zieke en gewonde kinderen uit Viet-Nam? Waarom neemt het hoofdbestuur geen initiatieven om onze huizen open te stellen voor al die angstige, verlaten, verhongerende kinderen uit dat gebied? Waarom wendt het hoofdbestuur zich niet tot de Nederlandse regering met het voorstel de uit Kenya verdreven Aziaten, die door Wilson en de zijnen zijn verraden, asiel in Nederland aan te bieden? Waarom zouden we niet met andere gelijkdenkenden een pressuregroep proberen te vormen, als we geen gehoor krijgen?

Waarom-ach, er zijn op deze gebieden zoveel initiatieven te nemen. Is het pogen slachtoffers te helpen op deze gebieden niet een waardiger, doeltreffender en zinvoller protest dan verklaringen, demonstraties en contra-geweld? Geacht, hardwerkend hoofdbestuur, houdt toch op met die tweedracht-stichtende verklaringen, maar protesteer liever door te streven naar hulpverschaffende daden, in samenwerking met alle gelijkgezinden!

D. A. HAMBURGER

Onverdraagzaamheid

IN de Haagse Courant vonden wij een interview met de aftredende voorzitter van de Ned. Ver. voor Sexuele Hervorming, mevrouw Mary Zeldenrust-Noordanus. 'Zij krijgt na zes afmattende jaren in de voorste linies uitzicht op postbestellingen zonder de allersmerigste anonieme bedreigingen met moord; haar kinderen zullen vermoedelijk niet meer thuiskomen met doorgesneden fietsbanden. Mevrouw Zeldenrust zegt: 'Hoe dan ook: In ons land is men niet zo erg verdraagzaam. Er heerst hier een vrij grote mate van intolerantie, niet alleen ten opzichte van mij persoonlijk, maar ook tegenover iedereen, die zich min of meer nonconformistisch wil opstellen. Die onverdraagzaamheid is er ook ten aanzien van homofilie. In Nederland is men uitsluitend verdraagzaam over dingen waarmee men het toch al eens is.

Daarmee wil ik niet zeggen dat we niet verdraagzamer zijn dan anderen: bezoekers uit Australië hebben gezegd, dat ik dáár al in de gevangenis zou hebben gezeten vanwege de dingen die ik voor radio en tv heb gezegd. En ook Duitsers vinden: 'Wat hier kan is bij ons uitgesloten'. Maar de toezienend voogd van mijn dienstmeisje zei toch maar: 'Wat? Werk jij daar. Bij dat vieze mens mag mijn nichtje niet blijven.' En mensen, die hier wel eens komen, krijgen later vragen als deze: 'Vertel eens, er liggen daar zeker veel bladen met blote meiden?'

Seksualiteit en cultuur

In het kader van de discussie, plotseling in M&W op gang gekomen tussen de *sexuele vasthouders* en de *seksuele omverwerpers* binnen het HV, vraagt de heer Krug zich af (M&W 13.4), of 'er niet het gevaar is, dat humanisten, die zich aan allerlei vormen van slavernij hebben onttrokken' (sic!) 'nu vervallen in een nieuwe slavernij, nl. die van de sex'.

Mijn vraag aan de heer Krug: bestaat er niet het gevaar, dat het Humanistisch Verbond, té bevreesd om de vingers te branden, straks, in een progressief veranderende wereld, met één veeg van de bezem aan de kant zal worden gemikt door de jongeren van nu? Want niet alleen kan de ontwikkeling, uit haar aard, nooit stilstaan, doch bovendien wordt haar toerental daaglijks hoger. Overigens, geachte heer Krug, heeft Wilhelm Reich-zaliger nooit de theorie van het 'glasje water' verkondigd en heeft de NVSH zich, naar mijn weten, nooit achter de predikingen van genoemde Wilhelm geschaard.

J. P. WILSCHUT

Ruimere Humanistiek

IN mijn artikel in M & W van 15-4-1967, stelde ik o.a. dat ik niet wil beweren, dat er buiten de wereld iets anders is, maar wel, dat we ons, figuurlijk gesproken, in de 'oceaan' van een ondoorgrondelijk zijn bevinden, waarvan we nauwelijks een 'druppel' kunnen doorzien. Daarom is het buiten-wereldlijke, dat wat buiten die 'druppel' valt, onbekend, maar anderzijds laat het zich niet wegdenken. Van dat onbekende (buiten-wereldlijke) kunnen we bovendien de verschijning waarnemen, nl., als grens van ons waarnemingsvermogen. En omdat het onbekende zich dus zowel laat denken als waarnemen, zal niemand kunnen betwisten, dat het onbekende behoort tot onze werkelijkheid.

INTUSSEN zien we hieruit, dat de werkelijkheid bestaat uit een bekend en een onbekend gedeelte. – Het bekende is de wereld (aarde plus waarneembare ruimte), waarvan wij zowel verschijning als inhoud ervaren, terwijl wij van het onbekende deel der werkelijkheid, het buiten-wereldlijke, slechts de verschijning kennen. Ik bestrijd derhalve de stelling, volgens welke wereld (het bekende) en werkelijkheid (het bekende plus het onbekende) gelijkgesteld worden. De wereld is aantoonbaar slechts onderdeel van de werkelijkheid en elk gesprek

Hoeveel lezers?

EERST vindt men in publicaties van de EEG dat in ons land het meeste wordt uitgegeven voor lectuur in verhouding tot de partners van de Euromarkt. Men verneemt in Amsterdam ook dat er steeds meer lezers de openbare leeszaal en bibliotheek bezoeken, die 555.000 boeken heeft en 2.162.500 uitleningen in 1966 registreerde. Maar dan brengt De Tijd kort voor de boekenweek het bericht, dat 'Nederlanders slechte lezers zijn'. Van hen die ouder zijn dan vijftien jaar leest 30% nooit een boek, 30% leest weinig en slechts 30% geregeld. Intensief 10%. Maar... er kwamen in 1967 toch 11.262 boeken op de markt, met een omzet van 300 miljoen gulden.

over hetgeen buiten dat onderdeel valt is een gesprek met vraagtekens.

Een andere stelling, volgens welke er buiten de wereld niet nog iets anders is, bedoelt te zeggen, dat er niet iets anders waarneembaar is. Deze constatering nu is irrelevant, o.a., omdat het niet-waarneembaar zijn voortvloeit uit een tekortschieten der zintuigen, zodat we een grèns zien, die ons niettemin dwingt te erkennen, dat er buiten die grens meer is, al kennen we de inhoud van dat meerdere niet.

Waarom wordt er over dit soort zaken in het Verbond niet wat breder en objectiever gesproken...? Groeit er in ons midden toch een dogma? Dit nu is volgens ons een kernvraag... en dáárom heb ik de vraag gesteld: wie bepaalt bij ons de inhoud van de theorie van het humanisme? Prof. Van Praag antwoordt hierop, dat de inhoud van deze theorie, noch door mij, noch door hem en ook niet door een commissie wordt bepaald. 'Daarin', zo zegt hij, 'zijn wij vrij en laten we daarin vrij blijven'. Maar ik vind dit antwoord niet logisch, omdat hier twee zaken worden verward en wel: het bepalen van de inhoud van de theorie; en ten tweede: ieders onbetwistbare vrijheid uit die inhoud te kiezen.

MOGE ik dit toelichten. Ten eerste dus het bepalen van de inhoud van de theorie (Humanistiek). Dit komt neer op interpreteren en selecteren, m.a.w.: onderzoeken wat onze Beginselverklaring omvat en wat zij uitsluit; een werk waarbij we allerminst vrij zijn, maar gebonden en wel aan de begrenzing van het begrip: een begrip zonder afgrenzing is nl., geen begrip. En dan ten tweede: de vrijheid van het kiezen. Wanneer we nl., aldus te werk gaande, een Humanistiek zullen hebben gecreëerd, die nauwkeuriger weerspiegelt, wat er in de diverse humanistische milieus, ook buiten ons Verbond, in feite leeft, dan zal ieder, in vrijheid, uit die humanistische 'droomkeuken' zijn keuze kunnen bepalen en accenten kunnen kiezen. Aldus zal er niet alleen in theorie maar ook in de praktijk een meer-omvattende Humanistiek ontstaan.

Intussen zullen wij doorgaan en blijven ijveren voor een bredere basis, een royaler, groter 'pakket' humanistiek, ten einde de werfkracht en de aantrekkingskracht en de mogelijkheden van dit Verbond van goedwillenden te versterken en te vergroten.
18-5-1968.

G. L. Salm,
Voorzitter van de gemeenschap
Bussum en Omstreken.

Nog groter pakket?

ALS lid van het Humanistisch Verbond en zonder enige andere pretentie zou ik willen opmerken dat de Beginselverklaring van het Verbond zo ruim gesteld is, dat de meest uiteenlopende richtingen met een niet-kerkelijke wereldbeschouwing er een plaats in vinden. De artikelen in M & W getuigen daarvan, en niet alleen in de rubriek 'Ik denk er zo over'. Is het nu de bedoeling, al deze stromingen onder te brengen in een soort catalogus? Zo'n 'pakket' zou toch geen 'theorie' kunnen heten?

HET is nuttig, als de leden elkaar op de hoogte stellen van hun wijsgerige opvattingen, dus ook kennis krijgen van de ideeën van de heer Salm. Terloops gezegd: zij zijn elementen van een

wereldbeschouwing, die slechts in geringe mate invloed heeft op de levenshouding, bijv. op ethiek, moraal, sociale problemen. Als de heer Salm gelijk heeft is dat een abstract en theoretisch gelijk.

Wat mij betreft, ik ben in mijn houding jegens de godsdienst een atheïst (ik verwerp kerkelijke voorstellingen en theologische begrippen omtrent God) en filosofisch gesproken een agnosticus (als ik ga denken over het 'wezen der werkelijkheid', dan kan ik dit niet kennen). In mijn geval verkeren de meeste niet-religieuze vrijdenkers en radicale humanisten. De kwestie is voor mij overigens een beetje anders dan voor de heer Salm. Wij kennen, door middel van zintuigelijke ervaringen en het denken, de werkelijkheid slechts, zoals zij aan ons mensen verschijnt. Of dit 'de ware werkelijkheid' is weten we niet. Dit geldt ook voor 'de wereld' (aarde plus waarneembare ruimte, aldus de heer Salm) want daarvan kennen we ook alleen de 'verschijningsvorm'. Men kan er over redeneren, of die verschijningsvorm toch niet de wezenlijke vorm is. Dat is mogelijk, maar ik weet het niet. Ik leef in elk geval in de kenbare werkelijkheid.

IETS anders is nu, of wij mensen al het kenbare ook kennen. De ervaring bewijst, dat dit niet het geval is: de ervaringswetenschap leert ons elke dag méér kennen en weten. Dit is een kwestie van hoeveelheid, of van zuiverder denken over de feiten. Het 'kenbare Zijn' is dus niet ondoorgrondelijk, wij doorvorsen het voortdurend opnieuw en verder.

Maar wat maakt het nu uit of iemand onder ons aanneemt dat de werkelijkheid in wezen is, zoals zij aan ons verschijnt? In elk geval is dit de wereld waarin wij allemaal leven, en waarin normen gelden voor juist of onjuist, goed of kwaad, menselijk of onmenselijk, vreugde of leed, enz. Wijsgerige abstracties zijn toch geen scheidslijnen, die een humanist (iemand die meent dat alleen menselijke vermogens de samenleving kunnen humaniseren, en geen 'goden of geesten') zouden verhinderen lid te zijn van het Verbond?

Laten wij, naar het woord van Prof. van Praag, 'daarin vrij zijn en vrij blijven'. Iedere humanist heeft al de vrijheid 'te kiezen uit een pakket', maar ook – wat veel waardevoller is – om de inhoud op te bouwen van zijn eigen levens- en wereldbeschouwing. En nogmaals: M & W is er, om tot discussie daarover bij te dragen. Vandaar mijn opmerkingen.

CONSTANDSE

Crematie

De 19de juni was een historische dag: de tweede kamer aanvaardde een wetsvoorstel, waardoor – eindelijk – bij de lijkbezorging de begrafenis en de crematie werden gelijkgesteld. De kleine oppositie zetelde in de uiterst bekrompen rechtse hoek van confessionelen. Niet alleen privé-organisaties en gemeenten, maar ook provincies hebben het recht, crematoria te bouwen. Het was een dag, waarop verscheidene generaties tientallen jaren hebben gewacht!

De volgende nummers van Mens en Wereld zullen verschijnen op 27 juli, 24 augustus en 14 september.

Vervolgens weer om de veertien dagen.

Op het centraal bureau
van het

Humanistisch Verbond

is een vakature voor:

- een boekhouder(ster)**
in het bezit van praktijkdiploma en bekend met doorschrijfboekhouding
- een stenotypiste-secretaresse**
- een jongste medewerker(ster)**
voor postverzorging en diverse kantoorwerkzaamheden.

- Salaris voor deze functies naar leeftijd, opleiding en bekwaamheid.
- Met gemaakte vakantieafspraken kan rekening worden gehouden.
- Sollicitaties aan het centraal bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ **Aurora**
Nachtwachtlaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55

ANNONCES:

Wordt verzocht Schriftelijk contact met een lid v/h Hum. Verbond voor het Correctief bijwerken van een op schrift gestelde belevens gedurende 36 jaren van uit het Zadel. Inwoner van Utrecht of omgeving is gewenst. Brieven onder no. 81 buro Mens en Wereld. Postbus 114 te Utrecht.

A.s. studente zoekt per 1 okt. of eerder **kamer in A'dam**, ev. in ruil voor grote kamer in Delft. R. Lindenburg, Raamstr. 4, Delft, tel. 01730/23052.

Welke vrouw van in de dertig wil briefw. m. oudere heer? Br. onder no. 80 buro Mens en Wereld.

MENS EN KOSMOS

24e jaargang

Tweemaandelijks tijdschrift, gewijd aan de studie van wijsbegeerte, religie en geestelijke stromingen.

Redactie: Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER-DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiering voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

REKENSCHAP VAN IDENTITEIT

Daarover: V. W. D. Schenk, H. Bonger, S. J. Vles, G. A. Kooy, P. Spigt en F. P. Huygens-

in het juninummer van REKENSCHAP

Abonnementsprijs:

f13,50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f12,- per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Postbus 114, Utrecht

Giro 58 22 93

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland
van Dr. A. L. Constandse

Verkoopprijs: f 8,90. Te bestellen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht door storting of overschrijving op postrekening no. 30 49 60, met vermelding van de titel van het boek.